ROMANIAN LITERARY MOVEMENTS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Mirela Alina Popa
PhD. student

Abstract: Our paper intends to provide an analisys of the main aspects of the romanian literary movements at the beginning of the 20th century.

Keywords: Nicolae Iorga, sămănătorism, Garabet Ibrăileanu, poporanism, Eugen Lovinescu, impresionism.

1.1.Nicolae Iorga – sămănătorismul

De regulă, „trăsăturile spirituale ale unei perioade culturale oferă fiecărui cercetător o imagine relativ diferită. În cazul sămănătorismului, observaţia aceasta nu se verifică; cu excepţia unor personalităţi direct legate de acest curent [….], sămănătorismul a avut parte […] aproape numai de aprecieri negative. Pe măsură ce urca în timp, detaşarea de eveniment fiind posibilă, contestarea devenise aproape unanimă”[1] – susţine Z. Ornea, un cercetător al curentului. Istoricii literari au constatat că sămănătorismul nu a fost doar un curent literar, el depăşind – „prin semnificaţie şi obiect – sfera strict literară”[2]. În realitate, sămănătorismul a fost un „curent de idei, cu profil cultural, a cărui ideaţie, precumpănitor sociologică-politică, s-a afirmat prin literatură”[3]. Într-adevăr, „literatura nu a fost la sămănătorism o expresie a doctrinei, ci doctrina a apărut ca expresie a unei literaturi care, ca ideaţie, exista de multă vreme. Încă de pe vremea «Daciei literare»”[4] – spune acelaşi istoric literar. Astfel, „sub raport literar sămănătorismul e, în bună măsură, expresia unei desconsiderări (sau eludări) a esteticului, marcînd în istoria literaturii *un moment regresiv* [...], sub raport cultural şi chiar social-politic”[5] ~~– consideră el.~~ A fost o epocă în care au apărut probleme ce ţineau de însăşi „desăvîrşirea a două procese esenţiale pentru evoluţia României moderne, unificarea politică a ţării şi desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice prin reforma agrară şi votul universal. Condiţiile temporale fac din sămănătorism expresia în care „problematica naţională şi cea rurală domină totul”[6]. Aceste două mari chestiuni constituind „substanţa ideatică a întregului curent”[7].

Z. Ornea este de părere că „mişcarea sămănătoristă s-a putut impune şi a putut cuceri adeziuni pentru că a fost expresia acestei atmosfere spirituale, pentru că a exprimat, a explicat şi a dat formă unor speranţe aproape unanime. Scrierile sale reprezentative, indiferent dacă au fost literare sau patetice articole programatice, sunt – cum s-a spus – un receptacul de speranţe şi iluzii. Adesea strîmbe şi diletante. Dar, *aşa cum au fost, au dat sens vieţii unor creatori şi au însufleţit mii de conştiinţe care sperau şi ele, recunoscîndu-şi năzuinţele în aceste pagini* [subl .n.]”[8]. Dacă „Junimea”, la 1867–1868, „a impus stricta separare a sferelor

[1] Z. Ornea, *Sămănătorismul*. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 11.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, p. 12.
[6] *Ibidem*, p. 13.
[7] *Ibidem*, p. 12.
[8] *Ibidem*, p. 13.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

între politic, social, estetic, sămănătorismul, în alt moment al ciclului nostru evolutiv, le reintegrează. Animatorii mişcării (mai întîi Coşbuc, Vlahuţă, Slavici, Chendi şi apoi – hotărîtor – Nicolae Iorga) pornesc deliberat de la ideea că imperativul epocii reclamă cultivarea acelei literaturi şi a acelor fapte de cultură care slujesc unor precizate şi necesare idealuri naţionale, sociale, politice. Altfel spus, a acelor scrieri care puteau găsi audienţa masei cititorilor, preparînd climatul moral şi spiritual în vederea marilor înfăptuiri”[9]. Motivele sămănătoriste se impun după anul 1890, „devenind triumfătoare în primul deceniu al noului veac. Şi aceasta, într-o perioadă cînd în atmosfera literară se mai făceau limpede auzite ecourile clarificărilor estetice maioresciene şi cînd fiinţa direcţia simbolistă, deschis anunţată de poezia macedonskiană şi a cenaclului său”[10] – susţine acelaşi istoric literar.

Prin urmare, epoca, prin preocupările sale considerabile, „a selectat, între simbolism, romantismul posteminescian şi motivele sămănătoriste, pe acestea din urmă. Ele şi nu cele simboliste, s-au impus acum, după cum, la rîndul lor, vor ceda locul, după război, celor simboliste şi celorlalte care aduceau ideaţia şi expresia modernă în poezia şi proza românească”[11]. Încercarea de a nu limita cercetarea doar la aspectele literar-artistice se datorează faptului că „sămănătorismul *nu a fost numai sau în primul rînd un curent literar, ci un curent de idei* [subl. a], cu o structură mozaicată, în spaţiul căreia au intrat, adesea cu poziţii preponderente, sociologicul, politicul, culturalul”[12]. În acest sens, E. Lovinescu a dovedit interes pentru partea privind semnificaţia estetică a sămănătorismului (excepţie a făcut *Istoria civilizaţiei române moderne*), cu toate acestea ţinînd să afirme în anul 1925 că: „Sămănătorismul n-a fost numai un fenomen estetic, ci şi unul cultural şi social. Într-un studiu sintetic şi cu posibilitatea unei perspective istorice, el trebuie cercetat sub toate aspectele lui: rolul lui cultural, atitudinea lui socială sunt elemente ce definesc, ca şi concepţia sa literară […]”[13]. Cum bine se ştie, „şi în studiile lovinesciene despre sămănătorism a prevalat, *analiza estetică* [subl. n.] – «unica raţiune a criticii mele»”[14] – afirmă E. Lovinescu. Este adevărat că, „sămănătorismul este de la un punct creaţia profesorului Iorga, după cum junimismul este legat de numele lui Maiorescu sau poporanismul de cele ale lui Stere şi Ibrăileanu”[15] –lămureşte criticul amfitrion.

Referindu-se la gîndirea sociologică a conducătorului de cenaclu, N. Tertulian, în *E. Lovinescu sau contradicţiile estetismului*, este de părere că aceasta „oferă cîteva particularităţi interesante în ansamblul sociologiei burgheze europene a epocii”[16]. Astfel, „«sociologia lovinesciană îşi afirmă originalitatea ei tocmai prin faptul că se află la antipodul acelor teorii care exaltau virtuţile şi forţele «culturii» primare, «organice» – aruncînd anatema şi blasfemul asupra «civilizaţiei» mecanice şi frigide a oraşului modern”[17]. N. Tertulian a observat că „lui Lovinescu îi repugna orice romantism anticapitalist, orice nostalgie rurală sau medievalizantă, orice idealizare a vieţii patriarhale, orice elogiu adresat «virtuţilor bucolice ale tradiţionalismului reacţionar» [...]”[18]. Autorul studiului mai înainte amintit consideră că „în ordinea ideologică, curentele tradiţionaliste şi conservatoare au cultivat cu o tenacitate rară – ridicînd-o la rangul unui mit – faimoasa falsă opoziţie între «cultură» şi

[9] *Ibidem*.
[10] *Ibidem*, p. 14.
[11] *Ibidem*, p. 13.
[12] *Ibidem*, p. 15.
[13] E. Lovinescu, *Cuvinte pentru criticii mai tineri*, în „Mişcarea literară”, 1925, nr. 34–35, *apud* Z. Ornea, *Sămănătorismul*, *ed. cit.*, p. 16.
[14] *Ibidem*, p. 17.
[15] *Ibidem*, p. 16.
[16] N. Tertulian, *E. Lovinescu sau contradicţiile estetismului,* Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1959, p. 5.
[17] *Ibidem*, p. 5–6.
[18] *Ibidem*, p. 6.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

«civilizaţie»”[19]. Totodată, „nimic nu era mai opus spiritului lovinescian, partizan al mobilismului istoric, al civilizaţiei urbane moderne, al sincronizării culturii cu civilizaţia modernă decît acest elogiu reacţionar al forţelor şi virtualităţilor «culturii» primare, arhaice, gregare, decît această hipertrofiere a valorilor ancestrale ale rasei şi individualităţii etnice, decît o asemenea depreciere violentă a vieţii economico-sociale moderne şi a rolului ei în dezvoltarea culturii.”[20]

„E. Lovinescu – opinează Z. Ornea în *Sămănătorismul* – mai peste tot în lucrările sale [...] a socotit [...] sămănătorismul, din punct de vedere ideologic, o prelungire a «Daciei literare» şi a junimismului: ea se integrează în seria mişcărilor tradiţionaliste moldoveneşti ce au pornit de la «Dacia literară» a lui M. Kogălniceanu şi s-au continuat prin «Convorbiri literare» prin «Sămănătorul»,... prin «Viaţa românească» şi pare a-şi supravieţui prin «Gîndirea» şi prin cîteva reviste provinciale»”[21].

Aşadar, „E. Lovinescu a observat primul că romanul nostru a început, în secolul XIX, prin a fi citadin şi că «ţărănismul» ce părea dominant după 1900 fusese efectul trecerii ardelenilor dincoace de munţi, aducînd în bagajele lor experienţa unei naţiuni trăitoare în majoritate la sat. Origine rurală au şi poeţii, Coşbuc sau Goga, şi prozatorii, Agîrbiceanu sau Rebreanu, criticii, Ilarie Chendi, chiar dacă ei nu sunt propriu vorbind ţărani, ci fii de preoţi sau de notabili ai satului”[22] – notează N. Manolescu. Astfel, „sincronizarea însemna pentru Lovinescu roman citadin în proză, aşa cum în poezie însemna lirică subiectivă”[23]. Ideea lui E. Lovinescu era „că romanul devine citadin şi totodată psihologic, după ce fusese multă vreme rural şi social. Mutaţia a fost de obicei considerată în latură exclusiv tematică. Dar e vorba de o mutaţie a concepţiei autorului de romane şi care antrenează [...] o mutaţie a gustului cititorului de romane”[24] – sesizează autorul *Istoriei critice...*. Legat de vîrstele romanului, N. Manolescu adaugă că „doricul, ionicul şi corinticul sunt, înainte de orice, vîrste ale romanului ca specie literară şi abia apoi reflexe ale modificării unei concepţii generale asupra vieţii. Doricul este vîrsta dintîi, care în romanul este acela social şi mai puţin psihologic al unor Agîrbiceanu sau Rebreanu. El este un roman rural, cu excepţiile de rigoare, mai ales în preistoria genului. Ionicul este vîrsta psihologiei şi a analizei”[25]. N. Manolescu îi dă dreptate şi de această dată lui E. Lovinescu atunci cînd susţine acestea: „Cred că Lovinescu era cel care avea dreptate. Romanul nu putea rămîne la rural şi social în vreme ce societatea se urbaniza, iar intelectualii deveneau tot mai numeroşi şi problemele lor sufleteşti, etice ori religioase tot mai complexe”[26].

Dumitru Micu este de părere că sămănătorismul „continua direcţia reacţionară junimisto-conservatoare, preluînd tezele retrograde, şovine, din unele articole apărute în presa conservatoare, atacînd instituţiile burgheze de pe poziţii feudale şi patriarhal-ţărăneşti. Pe plan literar, acest curent – respingînd teoria maioresciană a artei pentru artă, ce urmărea golirea creaţiei beletristice de conţinut social, spre a servi ca obiect de desfătare pentru pretinsa elită a societăţii – propaga scrisul direct angajat în slujba politicii celei mai reacţionare [...]”[27].

1.1.1. N. Iorga şi „estetica morală”

[19] *Ibidem,* p. 9.
[20] *Ibidem,* p. 11–12.
[21] E. Lovinescu, *Îstoria mişcării Sămănătorului*, în *Critice*. Vol. I, Editura Ancora, 1925, p. 201–202, *apud* Z. Ornea, *Sămănătorismul, ed. cit.,* p. 293.
[22] N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură, ed. cit*., p. 555.
[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem.*
[25] *Ibidem,* p. 556.
[26] *Ibidem*.
[27] D. Micu, *Poporanismul şi „Viaţa românească,”* Bucureşti, Editura Pentru Literatură, 1961, p. 118.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

„Sămănătorismul este poate singurul curent care s-a manifestat în literatura noastră, ce a căpătat cu trecerea timpului un înţeles peiorativ, devenind sinonim cu închistarea într-o lume rurală, într-o lume unidimensională psihologic, într-o lume a Evului Mediu nu numai din punctul de vedere a timpului în care se desfăşura acţiunea, dar mai ales a trăsăturilor caracteriologice ale eroilor, al idealului moral predicat. Şi nu în ultimul rînd, sămănătorismul a devenit în limbajul curent al criticii sinonim cu închistarea şi opacitatea estetică, el semnificînd opoziţia fanatică faţă de tot ceea ce însemna influenţa literaturii străine”[28] – enunţă Valeriu Râpeanu în *Studiul introductiv* la volumul I din *O luptă literară* al lui N. Iorga. Mai mult, acest curent literar „reprezenta chiar o pecete infamantă care situează o operă sau un scriitor în zona literaturii idilice, educlorate, false din punct de social şi istoric, artificial şi demodat din perspectivă artistică”[29]. „Nici chiar poporanismul care [...] îndruma artistul şi intelectualul spre aceeaşi lume a satului, deci curentul cel mai apropiat de sămănătorism din punctul de vedere al ariei de inspiraţie şi pînă la un moment dat al criteriilor de validare a operei de artă, nu a cunoscut aceleaşi metamorfoze depreciative”[30]. Această părere nu este una unanim acceptată. În acest sens, „cunoaşterea ideilor lui N. Iorga în această perioadă nu a fost completă, nici urmărită în toate nuanţele şi meandrele sale, relevîndu-se în special opacităţile şi confuziile sale estetice, violenţele sale împotriva literaturii străine, inclemenţa faţă de tot ce arta modernă a adus nou mai ales în secolul XX”[31] – adaugă V. Râpeanu. Scriitorii care au publicat în „Sămănătorul” sunt Maria Cunţan, Vasile Pop, G. Săpunaru, Al. G. Doinaru şi alţii, despre care E. Lovinescu afirma că „au plătit un mare tribut «cimitirului literaturii române»”[32]. „Momentul «Sămănătorului» reprezintă placa turnantă a atitudinii lui Nicolae Iorga, care îi va defini patru decenii de prezenţă în cultura românească”[33].

Bunăoară, „eroarea lui N. Iorga nu a fost aceea de a fi încurajat şi apreciat în 1903–1906 literatura şi arta din perspectiva celor două idealuri care în acel moment se contopeau: ţărănesc şi naţional, ci de a fi circumscris atunci, şi, mai ales, după aceea orizontul spiritualităţii româneşti doar la aceşti doi termeni, de a fi respins ca inadecvat şi neorganic tot ceea ce el credea că nu intră în aceste categorii şi de a fi căutat sprijin pentru idealurile sale estetice în operele unor scriitori de o reală mediocritate”[34] – spune V. Râpeanu. În plus, „istoricii literari au demonstrat continuitatea de idei dintre junimism şi sămănătorism, unii, precum E. Lovinescu, au combătut ideea lui Ov. Densusianu şi G. Ibrăileanu privitoare la continuitatea dintre «Dacia literară» şi «Sămănătorul», demonstrînd că idealul naţional fusese afirmat şi de junimişti, în special de T. Maiorescu”[35]. Se ajunge pînă la impunerea unor taxe pentru publicarea de texte străine, fapt care nu a rămas fără repercusiuni în rîndul criticilor vremii: „Reacţia postumă împotriva «Sămănătorismului» a venit şi din pricina atitudinii sale la adresa literaturii şi culturii străine. Considerînd ca nefast rolul burgheziei, pe care o cataloga drept „absenteistă, cosmopolită”, categorie socială „înstrăinată de ţară”, şi Mihail Kogălniceanu „fusese un vehement adversar al unei boierimi conservatoare, ruginite, care nu voia să cedeze nimic din privilegiile uriaşe şi nu făcea niciun gest pentru îmbunătăţirea soartei ţăranilor”[36]. Însă N. Iorga a fost mai fervent în a-şi susţine ideile şi a dovedit o

[28] Valeriu Râpeanu în *Studiul introductiv* la N. Iorga, *O luptă literară*. Vol. I. Ediţie de Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu. Studiu introductiv, note şi comentarii de Valeriu Râpeanu, Bucureşti, Editura Minerva, 1979, p. XXVII.
[29] *Ibidem.*
[30] *Ibidem.*
[31] *Ibidem,* p. XXVII–XXVIII.
[32] *Ibidem,* p. XXVIII.
[33] *Ibidem.*
[34] *Ibidem.*
[35] *Ibidem.*
[36] *Ibidem,* p. XXIX.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

implicare activă în această chestiune, aducînd „pentru prima oară la actul de acuzare al acestei clase ideea înstrăinării ei. A cosmopolitismului pe care îl considera de o extremă nocivitate pentru evoluţia vieţii noastre naţionale şi sociale, unul din principalele pericole pentru progresul spiritual al ţării”[37]. Din această motivaţie a purtat „cu înverşunare o adevărată luptă nu numai literară împotriva cosmopolitismului, iar în martie 1906 a iniţiat chiar o luptă de stradă”[38]. Articolul intitulat *Boierimea franceză din România* prezintă într-un mod cît se poate de tranşant influenţa nefastă a cosmopolitismului. Vom prezenta cîteva idei pe care acesta le susţine aici: „Imitatorii culturii şi obiceiurilor franceze, plagiatorii aceştia de civilizaţie, – cum îi numeşte el –, aveau însă şi o puternică îndreptăţire pentru fapta lor de înstrăinare. Erau francezi în gînd şi în inimă, ca şi în scris şi în vorbă”[39]. Vorbeşte de perioada anilor 1830–1848. Speranţa renaşte odată cu anul 1863, cu înfiinţarea societăţii Junimea, mişcare pe care o consideră a fi „întors limba literară spre popor”[40]. Tot în acest articol, publicat în revistă la 22 februarie 1904, enunţă măsurile pe care le-au luat ruşii „mai ieri [...] spre binele lor”. Legat de această chestiune, istoricul emite următoarea formulare categorică: „Taxa pe cărţile de literatură (nu de ştiinţă) străine, taxe pe ziarele străine – ca în Austria –, taxe pe trupele străine, cărora se cuvine a li se arăta de la Teatrul Naţional [...]. Taxe, taxe straşnice”[41] – insista el. În realitate, „niciun mentor al unui curent literar – chiar cei ai «Daciei literare» care afirmaseră că «traducţiunile nu fac o literatură» – nu exprimaseră idei atît de categorice, atît de exclusiviste, trecînd din domeniul ideilor în acela al unor măsuri administrative de-a dreptul draconice»”[42]. Era un caz particular, deoarece pînă atunci „nimeni nu înţelesese înaintea lui ca afirmarea unei literaturi naţionale să se însoţească de acte care introduceau în lupta literară mijloace represive ce repudiau tuturor”[43]. După o vreme, „N. Iorga, revenind asupra acestui punct atît de vulnerabil al activităţii lui de natură să arunce o dicreditare totală asupra personalităţii sale, a precizat: «Acestea s-au spus, acestea le-am spus. Interzicerea a fost numai pentru literatura de modă, de export, a Parisului, iar nu pentru marea literatură universală»”[44].

1.2. Garabet Ibrăileanu – poporanismul

Antologia lui D. Micu intitulată *Poporanismul şi „Viaţa românească”* (1961) ne oferă informaţii importante privind sensurile şi implicaţiile mişcării poporaniste. Astfel, aflăm din paginile studiului că „după 1896, termenul «poporanism» apare timp de cîţiva ani rareori în publicistica românească, şi numai pentru a desemna acţiunea desfăşurată de intelectuali în vederea «luminării» satelor, a răspîndirii de «cunoştonţe folositoare» în «popor»”[45]. În 1906, anul apariţiei revistei sub conducerea lui C. Stere şi Paul Bujor, viaţa literară stătea sub semnul sămănătorismului. G. Ibrăileanu va publica în „Curentul nou” condus H. Sanielevici articolul *Poporanismul*, văzînd în această mişcare, un mod de a rezista contra „presiunii curentelor moderniste, deci de păstrare a specificului naţional al literaturii”[46], afirmînd: „Literatura ţărănească e aceea creată de o mentalitate ţărănească, adică românească, pentru că, vom dovedi aiurea, numai ţăranul are o mentalitate specifică, orăşenii şi clasele de sus au o mentalitate mai mult sau mai puţin neromânească, clasa cultă fiind în genere o parte din

[37] *Ibidem.*
[38] *Ibidem.*
[39] N. Iorga, *O luptă literară.* Vol. I, *ed. cit.,* p. 59.
[40] *Ibidem.*
[41] Valeriu Râpeanu, *op. cit.,* p. XXVIII.
[42] *Ibidem,* p. XXVIII–XXXIX.
[43] *Ibidem,* p. XXXIX.
[44] *Ibidem,* p. XXXIX.
[45] D. Micu, *Poporanismul şi „Viaţa românească,”* Bucureşti, Editura Pentru Literatură, 1961, p. 38.
[46] *Ibidem,* p. 45.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

Cosmopolis, o mahala a cosmopolitismului european din punctul de vedere a mentalităţii ei."[47]

În articolul-program *Către cititori*,este precizată menirea „Vieţii româneşti": „munca pe cîmpul culturii naţionale"[48]. Însă, adaugă G. Ibrăileanu, „foarte mulţi nu-şi dau seama că noţiunea de cultură naţională nu e în contrazicere cu cea de cultură universală, omenească"[49]. În acest context, I. Hangiu consideră că „teoria «specificului naţional» în artă şi cultură, larga deschidere către curentele moderniste, atragerea scriitorilor de talent, indiferent de credinţele lor estetice (adepţi ai tradiţiei sau modernismului) constituie puncte ale programului «Vieţii româneşti», poporanismul literar fiind teoretizat de G. Ibrăileanu într-o serie de articole reunite ulterior sub titlul *Spiritul critic în cultura românească* (1909), cel politic, C. Stere"[50]. G. Ibrăileanu, „deşi sincer convins că «Viaţa românească» trebuie să fie un factor de îndrumare în noua constelaţie literară care acum se ivea, înţelegea să o facă însă constituindu-se în element liant între vechea generaţie scriitoricească şi cea tînără. Îi găsim aici pe Sadoveanu, Galaction, Agîrbiceanu, [...] Otilia Cazimir, Topîrceanu, [...] Ion Barbu, Aderca (mai rar şi numai la început), chiar Blaga, Ralea, Vianu"[51] şi alţii. Astfel, se justifică şi faptul că E. Lovinescu a colaborat aici la începuturile activităţii sale publicistice.

În jurul poporanismului s-au purtat în trecut „nesfîrşite discuţii, făcînd – cum zicea, prin 1910, un critic, M. Dragomirescu – «să iasă atîtea scîntei şi mai cu seamă atîta fum», fără să se ajungă la vreo concluzie. Nici pledoariile pro sau contra, nici polemicile pătimaşe, nici ancheta deschisă de «Luceafărul», nici, mai tîrziu, studiile docte n-au reuşit să definească precis natura şi, mai ales, să dezvăluie şi să explice contradicţiile acestui curent, spre a se fixa astfel locul şi aprecia rolul său în dezvoltarea culturii române, a literaturii în special"[52], susţine D. Micu în studiul său mai înainte amintit. Au fost vehiculate mai multe opinii referitoare la această mişcare, dintre care amintim: „după unii, poporanismul ar fi fost un socialism deghizat sau, ceea ce nu este acelaşi lucru, un socialism adaptat condiţiilor particulare ale ţării noastre, odinioară predominant agricolă. Cei ce susţineau o asemenea teză – de obicei, adversari ai curentului în discuţie – condamnau acest curent, pretinzînd că el n-ar fi fost decît o plantă exotică, transplantată mecanic la noi [...]"[53]. Potrivit unei alte aserţiuni, „poporanismul propagat la începutul secolului de «Viaţa românească» n-ar fi adus nimic propriu în literatură, el fiind doar continuarea curentului ce, de pe la 1840 începînd, străbate întreaga istorie din secolul trecut"[54]. O altă opinie privind originea mişcării este cea enunţată de către N. Iorga şi cei din grupul „Sămănătorului", conform căreia „poporanismul n-ar fi existat ca atare, mişcarea cunoscută sub această denumire fiind doar o variantă sau, mai curînd, un plagiat după mişcarea sămănătoristă"[55]. „Dacă alţii se străduiau să atace «Viaţa românească» şi să-i fixeze poziţia faţă de «Sămănătorul», e lesne de închipuit atitudinea d-lui Iorga însuşi, de negaţiune totală a oricărui alt curent"[56] – observă E. Lovinescu. Istoricul realizează o *Prefaţă* la cartea *Poporanismul literar al „Vieţii româneşti"* (1913), scrisă de Victor Iamandi-Adrian, în care este lesne de observat intenţia vădit defăimătoare şi tonul violent, negator al lui N. Iorga: „viaţa politică s-a năpustit şi în literatură, terorizînd şi

[47] *Ibidem,* p. 45–46.
[48] I. Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790–1990).* Ediţia a II-a revizuită şi completată, Bucureşti,Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 515.
[49] *Ibidem.*
[50] *Ibidem.*
[51] Z. Ornea, *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1980, p. 165.
[52] D. Micu, *op. cit.*, p. 7.
[53] *Ibidem,* p. 8.
[54] *Ibidem.*
[55] *Ibidem.*
[56] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I. Ediţie îngrijită de Eugen Simion, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 80.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

corupînd în acelaşi timp, cum i-a fost totdeauna obiceiul. De aici nu urmează însă că «Viaţa românească», incapabilă de a da un singur talent mare, deşi e un aşa de îngrijit şi bogat magazin de bucăţi literare, că deci marea revistă de la Iaşi, cu care se mîndreşte partidul liberal, a creat vreun curent. Poporanismul n-are niciun sens în acest domeniu. Dacă e ceva, nu poate fi decît naţionalism, fiindcă un neam are un suflet, sar un vulg internaţional, popor prin muncă, sărăcie şi suferinţă, nici unul!... Curente literare? În afară de curentul de la «Sămănătorul nu pot recunoaşte nici unul ca în adevăr existent [...]. Poporanismul? Ce e aceea?»"[57].

E. Lovinescu „integra poporanismul în sămănătorism [...] şi nu recunoştea nicio deosebire între cele două mişcări, dat fiind că şi una, şi alta se orientau spre sat, spre ţărănime"[58]. Totodată, el consideră că „lipsa de consistenţă a doctrinei «poporaniste» sub raport literar trebuie însă disociată de valoarea revistei «Viaţa românească»"[59]. Conducătorul de cenaclu este de părere că „dacă poporanismul doctrinar nu s-a tradus prin apariţia unei literaturi poporaniste apreciabile, ceea ce arată lipsa de valoare creatoare a teoriilor, revista ieşeană a contribuit la dezvoltarea literaturii române şi prin înmănuncherea celor mai multe forţe literare şi prin relevarea cîtorva talente noi, cu mult prea puţine, totuşi, pentru o existenţă de douăzeci de ani"[60]. Forţa socială a revistei „îi depăşeşte, totuşi, meritul real; forţa nu-i vine, desigur, nici de la directiva critică în contradicţie cu evoluţia literaturii noastre, nici de la lipsa de talent a d-lui Ibrăileanu, care de un sfert de veac se mulţumeşte să comenteze, într-o proză fără condiţiile minime ale unei expresii literare, operele colaboratorilor săi, ci de la soliditatea organizaţiei sale, cu o disciplină de caracter militar şi cu un plan metodic urmărit de standardizare a literaturii"[61]. Sugerează că vina cea mare pentru situaţia neplăcută în care se află ar porni chiar de la conducerea publicaţiei, de la G. Ibrăileanu. Rezervele la adresa publicaţiei şi a colaboratorilor ei continuă în această manieră: „pe lîngă revista centrală, masivă, scrisă în genere de specialişti, bine alcătuită, deşi tendenţios informată, după un strict interes corporativ, «Viaţa românească» şi-a afiliat şi alte reviste mai mici, în care colaboratorii mai tineri îşi fac iniţierea, şi şi-a asociat, ca o rezervă, o puternică presă democrată, cu mijloacele ei de a lucra asupra maselor"[62]. Mai mult, criticul amfitrion adaugă că revista, „ieşită de mult din faza de luptă, pe care a marcat-o, de altfel, printr-o tenacitate polemică, căreia i-a lipsit doar talentul pentru a-şi legitima fanatismul şi chiar reaua credinţă, intrată deci în faza maturităţii, «Viaţa românească» a început să prefere polemicii gravitatea tăcerii sistematice în jurul unei literaturi sau al unor oameni ce nu-i convin; lupta e lăsată astăzi pe seama tinerilor colaboratori, care în micile reviste afiliate îşi laudă patronii şi bagatelizează pe «inamici» în proză şi versuri, în «studii sociologice» şi, mai ales, în cronici rimate şi în notiţe"[63]. Prin urmare, „datorită acestei organizaţii de luptă în falangă macedoneană, scriitori rămaşi dincoace de evoluţia literaturii noastre sunt menţinuţi încă în planul întîi al atenţiunii publice şi simpli versificatori de parodii vesele sunt priviţi ca poeţi naţionali"[64] – subliniind astfel erorile care se fac, scara de valori culturale fiind una falsă.

Cu toate acestea, poporanismul, ca şi sămănătorismul, a avut influenţa sa pozitivă asupra literaturii, fapt sesizat şi de către I. Hangiu în *Dicţionarul presei literare româneşti (1790–1990)*: „după Primul Război Mondial, în condiţiile realizării statului naţional unitar român, conducerea apreciază că în coloanele revistei mulţi scriitori au debutat sau li s-a oferit

[57] *Ibidem,* p. 80–81.
[58] D. Micu, *op. cit.*, p. 9.
[59] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, *ed. cit.*, p. 81.
[60] *Ibidem.*
[61] *Ibidem,* p. 82.
[62] *Ibidem.*
[63] *Ibidem.*
[64] *Ibidem.*

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

posibilitatea să-şi afirme personalitatea ori şi-au justificat pe deplin existenţa în publicistică sau în literatură."[65]

1.3. Apariţia lui E. Lovinescu într-o critică literară obsedată de eticism, idee naţională, ţărănism

E. Lovinescu, întors de la Paris în urma finalizării studiilor doctorale, afişează o imagine impresionistă, vine cu o cultură adecvată, sincronică mişcării literare din Apus şi dă în ţară de o literatură care merge pe ţărănism, sămănătorism, idealism. Polemicile sale vor avea drept cauză diferenţele dintre sămănătorism, ţărănism, tradiţionalism, poporanism, pe de-o parte, şi simbolism, modernism de cealaltă parte.

Stabilirea sa în capitală este evocată de către Alexandru George în studiul său *În jurul lui E. Lovinescu*: „Venirea lui Lovinescu la Bucureşti – scrie el – şi treptata lui integrare în viaţa intelectuală a capitalei, pînă într-atît încît să sfîrşească prin a apărea ca unul din principalii exponenţi ai acesteia, corespunde unui important moment istoric, al cărui sens merită să fie reţinut"[66]. „Sămănătorul" şi „Viaţa românească" erau publicaţiile care animau intens viaţa literară la început de secol XX. Astfel, „deşi începutul de veac fusese marcat de irupţia sămănătoristă, fenomenul acesta nu era resimţit de nimeni ca unul generat în mod firesc pe pămîntul în care apăruse", beneficiind de rezerve. Totodată, şi E. Lovinescu în volumul prim din *Memorii* va evoca acest episod al sosirii la Bucureşti şi va descrie ambianţa de acolo în termenii aceştia: „În momentul venirii mele la Bucureşti, Nicolae Iorga exercita o mare autoritate asupra tinerimii universitare, după cum avea să o exercite, curînd după aceea, asupra literaturii prin mişcarea «Sămănătorului», iar acum, de curînd, asupra politicii ţării, răscolind astfel, ca să nu stăpînească şi stăpînind ca să răscolească apoi în alte domenii ale energiei omeneşti"[67]. Apoi, criticul amfitrion va spune că „fazele acestei activităţi multiple sunt însă cunoscute, întrucît, trecînd încă de la 1907 la meridianul conştiinţii publice, gesturile sale au răsunet, făcîndu-l admirat sau contestat, iubit sau urît"[68]. E. Lovinescu nu contestă rolul istoricului în viaţa literară de atunci, ci, din contră, îi recunoaşte meritul, implicarea activă, determinarea. Că nu-i va împărtăşi ideile sale, vom vedea imediat după, cînd E. Lovinescu nu ezită să arate în varii ocazii acest lucru, oglindă fiind polemicile în care cei doi s-au antrenat. Tânărului critic i-a atras atenţia acest fervent istoric literar, publicist şi profesor care, şi prin simpla sa prezenţă, prin ţinuta sa, emana un aer impozant, îi plăcea să domine, să se impună. Elementele contrastante de portret fizic, împletite cu cele de ordin moral creionează în *Memorii* acest tip de personaj: „sosiţi din provincie, ochii noştri – adaugă autorul – se îndreptau, lacomi, spre autorul *Opiniilor sincere*; înalt, părînd şi mai înalt încă, deoarece era subţire ca o trestie crescută strîmb, cu o fină figură terminată printr-o bărbiţă de Christos, cu o frunte largă, luminată de doi ochi vioi şi inteligenţi, fără a fi fost apostolul autoritar de acum, d. Iorga avea aerul unui tînăr misionar în ţara Gentililor, care, prin prestigiul unei ştiinţe enorme, printr-o irascibilitate temută şi printr-un anumit talent de expoziţie, ştia să domine o sală nu încă definitiv cîştigată"[69]. Descrierea se continuă prin raportare la devenirea sa în calitate de animator al vieţii culturale, în slujba culturii: „Nu era oratorul de acum – spune criticul – şi nici nu se putea bănui că va deveni vreodată; graseind uşor, era însă un vorbitor de un debit uimitor, în ton minor şi familiar, şi cu o putere remarcabilă de însufleţire; era un animator: iată caracterizarea cea mai potrivită acestei specii de oratorie"[70]. Ironia fină răzbate din evocarea anterioară.

---

[65] I. Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti (1790–1990).* Ediţia a II-a revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 515.
[66] Al. George, *În jurul lui E. Lovinescu,* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1975, p. 149.
[67] E. Lovinescu, *Memorii*, I, *ed. cit.*, p. 16.
[68] *Ibidem.*
[69] E. Lovinescu, *Memorii*, I, *ed. cit.*, p. 18.
[70] *Ibidem,* p. 18–19.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

Date despre N. Iorga ca prezenţă în cîmpul literar aflăm din autobiografia *E. Lovinescu* din 1942, semnată Anonymus Notarius. Înepînd cu evocarea perioadei studiilor universitare, acesta scria: „Universitatea era dominată atunci de două mari personalităţi: T. Maiorescu în amurg şi N. Iorga în aurora, în momentul erupţiei lui revoluţionare – susţine el. Spre T. Maiorescu îl atrăgea vechea lui structură «junimistă» şi marele talent de expunere al profesorului lui; în N. Iorga admira dinamismul, vehemenţa pasională a cursurilor, nu ideile”[71]. Aşadar, încă de atunci se delimita de viziunea acestuia. Relatarea se continuă cu imaginea proiectată de-a lungul ~~celor~~ anilor de studiu, cînd dovedea interes frecventînd cursurile istoricului: „Timp de patru ani marele şi atît de copilărosul istoric a fost obsedat de prezenţa regulată la toate cursurile lui a unui tînăr enigmatic, numai ochi şi urechi, fără a-l putea identifica, deoarece nu-i era student”[72].

În acea vreme, „în Bucureştii anatemizaţi de toţi apostolii ruralismului, ai specificului naţional, se adunau încet dar sigur elementele marilor inovaţii literare care după război se vor cristaliza în modernismul recunoscut al literaturii noi”[73]. Capitala va constitui „terenul primelor experienţe simboliste (chiar dacă printre primii lui reprezentanţi fuseseră şi poeţi moldoveni – adaugă Al. George) şi al existenţei tenacelui, deşi obscurului «Literator», al «Vieţii noi». «Cronica» revista lui Arghezi, ca şi «Viaţa socială», «Facla» a lui Cocea, «Simbolul» viitorul Tristan Tzara şi Ion Vinea, în sfîrşit «Seara», ziar politic, dar care a publicat cu multă stăruinţă literatura nouă a lui T. Arghezi, Adrian Maniu, Ion Vinea etc., apar tot la Bucureşti”[74].

Referitor la iniţiativele înnoitoare în artă Al. George constată că „ele erau fenomene apărute în [...] – capitală – şi, chiar dacă revistele care s-au făcut purtătoarele lor au fost efemere (ne gîndim la «Linia dreaptă», «Forţa morală», «Simbolul» etc.) şi nu au atins nicicînd prestigiul unor publicaţii ca «Sămănătorul», «Luceafărul», «Viaţa românească» sau chiar «Ramuri», fenomenul apare semnificativ şi trebuia să de a de gîndit adversarilor săi”[75] – conchide Al. George.

În acest climat cultural, „Lovinescu, rezervat faţă de ţărănismul literar şi din de în ce mai depărtat de «Viaţa românească» (de poporanism nu fusese nicio clipă vorba să se apropie), nu putea să se sustragă acestui climat nou în care trăia, ca un observator atent şi ca un om al vremii sale”[76]. Îndelungata lui colaborare la „Flacăra” lui C. Banu „nu făcea decît să-l apropie de noul climat care va deveni dominant după războiu”[77]. „Flacăra” constituie „cea mai importantă publicaţie complet emancipată de sămănătorism de dinainte de primul război mondial”[78]. Aceasta, „fără să afirme un program «antiţărănist» sau măcar să pomenească de acesta, a realizat prin înmănunchierea unor talente de altă factură un nou stil literar”[79]. E. Lovinescu „e expresia cea mai înaltă a acestei reviste”[80], şi împreună cu N. Davidescu, reprezintă „forma cea mai modernă a criticii din acel moment istoric”[81].

Prin urmare, „momentul imediat postbelic nu-l surprinde pe Lovinescu complet nepregătit să-l înţeleagă, chiar dacă, sentimental vorbind, criticul nu era un om lipsit de unele

[71] ***Anonymus Notarius, Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *E. Lovinescu*, Bucureşti, Editura Vremea, 1942, p. 21.
[72] *Ibidem.*
[73] Al. George, *op. cit.*, p. 149.
[74] *Ibidem*, p. 150.
[75] *Ibidem.*
[76] *Ibidem.*
[77] *Ibidem.*
[78] *Ibidem*, p. 151.
[79] *Ibidem.*
[80] *Ibidem.*
[81] *Ibidem.*

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

aderenţe ale trecutului. Nu avea în nici un caz un temperament revoluţionar, ci doar în anumite momente ştia să găsească şi să susţină expresia radicală a unei atitudini”[82].

Faza a treia a evoluţiei sale critice este reprezentată de: „evoluţia impresionismului” şi „dogmatismul formal.”

1.3.1. „Evoluţia impresionismului”

Prima etapă a atitudinii sale critice se află sub semnul impresionismului şi al dogmatismului formal. Impresionismul „de dinainte de război”, cum el însuşi îl numeşte, „a cărui dinamică stă, mai întîi, în capacitatea izolării unei singure impresii, fundamentale şi generatoare şi, apoi, în posibilitatea sau, cu alte cuvinte, într-un proces de simplificare, urmat de altul de amplificare”[83]. Consideră că „intuiţia” este cea care facilitează calea spre „impresia elementară”, spre „nota de bază sau muzicală a operei de artă”[84]. „Prezenţa intuiţiei are un rol important, acela de a-l „consacra pe critic”. Aceasta este „posibilă în principiu, cînd nu e întovărăşită de o sensibilitate estetică sigură, după cum se poate vedea în cazul «ştiinţei literaturii», calea analizai duce la rezultate contestabile”[85]. Ea este sursa impresionismului critic.

Dacă muzicalitatea intuită, „adică transplantată din conştiinţa artistului în conştiinţa criticului, [...] ar rămîne acolo, armonie adormită în strunele unei vioare, [...] la rîndul său, criticul n-ar avea putinţa de a o comunica cititorului, prin cele două procedee întrebuinţate succesiv, şi anume: în faza de dinainte de război, prin procedeul pur literar al transmiterii impresiei prin mijloace exclusiv artistice, adică al încadrării ei într-o serie de elemente capabile să o sugereze, împins pînă la crearea unei specii de critică vaporoasă, inconsistentă, fadă uneori, alteori cu înscenări dramatice, totdeauna în căutare de inedit de prezentare, cu flori poetice, fie ele şi de confecţiune”[86].

1.3.2. Studiu de caz: *Mişcarea literară*

În acest capitol de debut al volumului *Paşi pe nisip*,criticul este de părere că „mişcarea literară e înainte de toate o mişcare. Ea nu se poate fixa deci în mod sigur. Un om merge: acum e aici, îndată va fi mai departe. Ceea ce e real sunt paşii. De ei trebuie să ţinem seama. Aşadar, pentru a reda o mişcare literară trebuie să ţinem seamă de succesiunea momentelor din evoluţia acelei literaturi de care ne ocupăm”[87]. Despre ţărănism afirmă că nu este „nou în literatura românească. El se află foarte la locul lui şi e foarte natural în literatura ardeleană. De la un popor de ţărani nu te poţi aştepta decît la o literatură ţărănească. Ardealul a avut norocul de a fi avut un poet bun, pe d. Coşbuc, care a cîntat pe ţăran [...]. Acum din urmă s-a ridicat d. Goga, cîntîndu-ne durerea ţăranului. În proză [...], d. Agîrbiceanu [...] aceeaşi notă ţărănească. M-aş mira dacă ne-ar da alta. Scriitorul descrie sau cîntă ceea ce vedea sau cunoaşte.”[88]Cu toate acestea, este de părere că „neoţărănismul este puţin cam doctrinar [...] e prea excesiv şi cam artificial – ca tot ceea ce vine dintr-o doctrină – şi are multe laturi mai puţin estetice”[89], iar „spiritul de doctrină prea dezvoltat este un foarte frumos defect al

[82] *Ibidem.*
[83] E. Lovinescu, *Memorii.* Texte alese şi postfaţă de Nicolae Balotă, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, p. 113.
[84] *Ibidem,* p. 11.
[85] *Ibidem.*
[86] *Ibidem,* p. 113–114.
[87] E. Lovinescu, cap. *Mişcarea literară*, în idem, *Paşi pe nisip.*Ediţie îngrijită de Maria Simionescu şi Al. George. Studiu introdutiv şi note de Alexandru George, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, p. 10.
[88] *Ibidem,* p. 10–11.
[89] *Ibidem,* p. 11.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

oamenilor culţi”[90]. În această literatură ţărănească, „ţărănizată” „se oglindeşte deci pătura din care au ieşit scriitorii şi această pătură fiind ţărănească era normal ca şi literatura lor să fie ţărănească. […] Ea este o literatură sănătoasă, care, chiar dacă nu are totdeauna o desăvîrşire artistică, e remarcabilă însă prin curăţenia ei morală [...]”[91]. Obiecţiile vin din faptul că, „mărginindu-se numai la viaţa simplă a satului, povestitorii noştri realişti s-au văzut deodată închişi într-un cerc foarte restrîns de subiecte şi constrînşi la zugrăvirea unor icoane de o moralitate pe care unii o socotesc dubioasă.”[92] Limitîndu-şi astfel „cîmpul de observaţie într-un domeniu care nu conţine tot ceea ce viaţa românească are mai frumos”[93], nu poate cauza decît obiecţii, mărginiri. În această chestiune, rolul criticii este unul foarte important, el înregistrînd curentele şi dîndu-le o formulă cuprinzătoare, critica fiind „abstracţie”, în timp ce literatura e o „realitate”. Prin urmare, „în desfăşurarea literară a tuturor timpurilor nu vom găsi un critic ce să dea o îndrumare nouă literaturii, la care să fi ajuns printr-o raţionare curat abstractă”[94]. Aici oferă drept exemplu demersul lui C-tin Dobrogeanu-Gherea prin „Contemporanul”, care, „plecînd de la ideile sale politice, a voit să le aplice şi la literatură. D-sa a voit să ne dea o literatură cu tendinţe. Arta nu mai avea un scop în sine, ci era subordonată unor idealuri sociale”[95].

În acest context al literaturii bazate pe exclusivismul rural, îşi face apariţia E. Lovinescu, judecînd cu obiectivitate operele literare, găsindu-le punctele cele mai multe pozitive, dar exprimîndu-şi, totodată, obiecţiile în materie de sistemul doctrinar, într-un moment cînd evoluţia pe tărîm social şi literar era una vizibilă, necesară, naturală. Se decide, astfel, să devină promotorul literaturii noi de tip modernist, lipsite de constrîngeri de ordin tematic, unde libertatea expresiei şi accentul pe latura estetică este vizibil.

BIBLIOGRAPHY

A. BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. OPERA LOVINESCIANĂ

a. ÎN VOLUME:

1. **LOVINESCU, E.,*Istoria literaturii române contemporane*,** vol. I-II. Ediție îngrijită de Eugen Simion, București, Editura Minerva, 1973
2. ***Istoria literaturii române contemporane (1900-1937).*** Postfață de Eugen Simion, București, Editura Minerva, 1989
3. ***Istoria civilizației române moderne***. Ediție, studiu introductiv și note de Z. Ornea, București, Editura Științifică, 1972
4. ***Critice.*** Vol. I, II, III, Ediție de Eugen Simion, Antologie și Repere istorico-literare realizate în redacție de Mihai Dascăl, București, Ed. Minerva, 1982
5. ***Pași pe nisip***. ***Opere.*** Vol. I. Ediție îngrijită de Maria Simionescu și Alexandru George. Studiu introductiv și note de Alexandru George, București, Editura Minerva, 1982
6. ***Memorii.*** Texte alese și postfață de Nicolae Balotă, București, Editura Minerva, 1976

b. ÎN PERIODICE:

1. *****Cercul Sburătorului (Cîmpineanu 40),*** în „Sburătorul”, nr. 2, aprilie 1925

[90] *Ibidem,* p. 13.
[91] *Ibidem,* p. 55.
[92] *Ibidem,* p. 56.
[93] *Ibidem.*
[94] *Ibidem,* p. 59.
[95] *Ibidem,* p. 61.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

2. **LOVINESCU, E.,*În jurul impresionismului în critică,*** I, în „Convorbiri critice", an. III, nr. 6. 25 iunie 1909
3. ***Impresionismul în critică,*** în „Convorbiri critice, An. III, nr. 6, 25 iunie 1909

2. **DICȚIONARE**
1. **HANGIU, ION, *Reviste și curente în evoluția literaturii române***, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978

3. **BIBLIOGRAFII**
1. ****Publicațiile periodice românești (Ziare, gazete, reviste).1919-1924*, Tom. III,Descriere bibliografică de Ileana Stanca Desa (coord.). Postfață de Gabriel Ștrempel, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987

4. **ISTORII LITERARE**
1. ****** Istoria literaturii române. Studii,*** București, Editura Academiei, 1979
2. **BARBU, EUGEN**, ***O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent***, București, Editura Eminescu, 1975
3. **CĂLINESCU, G., *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent.*** Ediția a II-a, revizuită și adăugită. Ediție și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982
4. **IORGA, N.,** ***Istoria literaturii românești,*** Vol. I. Ediția a II-a, revăzută și larg întregită, București, Editura librăriei Pavel Suru, 1925; Vol. II. Ediția a II-a, revăzută și larg întregită, București, Editura librăriei Pavel Suru, 1926; Vol. III. Ediția a II-a, revăzută și larg întregită, București, Editura librăriei Pavel Suru, 1933
5. **MANOLESCU, NICOLAE**, ***Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură,*** Pitești, Editura Paralela 45, 2008

5. **REFERINȚE CRITICE**
a. **ÎN VOLUME:**
1. ******Atitudini și polemici în presa literară interbelică – Studii și antologie,*** Tipografia Universității București, București,1984
2. ******Din presa literară românească (1900-1918).*** Ediție îngrijită și prefațată de D. Murărașu, București, Editura Albatros, 1970
3. ******E. Lovinescu interpretat de…,*** București, Editura Eminescu, 1973
4. *** ***Scrisori către Camil Baltazar,*** București, Editura Pentru Literatură, 1965
5. **ANONYMUS NOTARIUS, ȘERBAN CIOCULESCU, POMPILIU CONSTANTINESCU, PERPESSICIUS, VLADIMIR STREINU, TUDOR VIANU, *E. Lovinescu,*** București, Editura Vremea, 1942
6. **BRAGA, MIRCEA, *Sincronism și tradiție***, Cluj, Editura Dacia, 1972
7. **CĂLINESCU, GEORGE, *Însemnări și polemici.*** Antologie de Andrei Rusu. Postfață și bibliografie de Mircea Scarlat, București, Editura Minerva, 1988
8. **GARABET IBRĂILEANU, *Spiritul critic în cultura românească***, București, Editura Litera Internațional, 2011
9. **GEORGE, ALEXANDRU, *În jurul lui E. Lovinescu,*** București, Editura Cartea Românească, 1975
10. **IORGA, NICOLAE, *O luptă literară,*** I-II. Ediție de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv, note și comentarii de Valeriu Râpeanu, București, Editura Minerva, 1979
11. **ORNEA, Z.,*Sămănătorismul***. Ediția a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Minerva, 1971

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)

b. ÎN PERIODICE:

1. ****Publicații,** în „Universul literar”, an XLII, nr. 38, 19 septembrie, 1926

2. ****„Sburătorul”**, în „Universul literar”, an XLII, nr. 46, 14 noiembrie 1926

3. ****Cercul „Sburătorul,”** în „Universul literar”, an XLII, nr. 47, 21 noiembrie 1926

4. ANGHELESCU, MIRCEA,*Ibrăileanu, azi*, în „România literară”, an. XLVII, nr. 33, 14 august 2013

5. ANGHELESCU, MIRCEA,*Procesul Caracostea*, în „România literară”, an. XXXIII, nr. 31, 9-15 august 2000

6. IORGA, NICOLAE, *O istorie a literaturii contemporane,* I-IV în „Cuget clar”, nr. 7, 1936, Vălenii de Munte, Editura Datina Românească

7. IBRĂILEANU, GARABET, *Cronica literară (În jurul limbii literare)*, în „Viața românească,” an. XVIII, nr. 1, ianuarie 1926, p. 117.

BDD-A30577 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 07:16:28 UTC)